
INFORMACJE

JANUSZ BARTKOWSKI

*Krajowe Centrum Doradztwa Rozwoju Rolnictwa i Obszarów Wiejskich
Oddział w Poznaniu*

MODEL GOSPODARSTW ZRÓWNOWAŻONYCH EKOLOGICZNIE W ZACHODNIEJ POLSCE – UWAGI O ZAKOŃCZONYM POLSKO-DUŃSKIM PROJEKCIE

W końcu listopada 2003 roku zakończono prace w ramach projektu polsko-duńskiego pn.: „Model gospodarstw zrównoważonych ekologicznie w zachodniej Polsce”, rozpoczętego 2 lipca 2001 roku i realizowanego przez Krajowe Centrum Doradztwa Rozwoju Rolnictwa i Obszarów Wiejskich, Oddział w Poznaniu i Duńskie Służby Doradztwa Rolniczego*. W projekcie, brali udział także doradcy z Wielkopolskiego Ośrodka Doradztwa Rolniczego. Od strony naukowej w projekcie współpracowali pracownicy Instytut Budownictwa, Mechanizacji i Elektryfikacji Rolnictwa, Oddział w Poznaniu, a ze strony duńskiej naukowiec Duńskiego Instytutu Nauk Rolniczych, DIAS.

Realizowany projekt był w pewnym sensie kontynuacją wcześniejszych programów polsko-duńskich, współfinansowanych przez stronę duńską, takich jak:

- „Rolnictwo środowiskowe”.
- „Standardy dla nawozów naturalnych”.
- „Kodeks Dobrej Praktyki Rolniczej”.
- „Demonstracyjne gospodarstwa mleczne w Olsztynie i północno-wschodniej Polsce”.

Wyniki wcześniej prowadzonych projektów pozwoliły na wyciągnięcie generalnego wniosku że dochodowość i ekologicznie zrównoważony rozwój go-

¹ * nazwa na początku projektu – Duńskie Centrum Doradztwa Rolniczego.

spodarstw w Polsce mogą być poprawione przez lepsze zarządzanie i lepsze planowanie produkcji; produkcję pasz wysokiej jakości, planowanie i bilansowanie dawek pasz, właściwy dobór roślin uprawnych, efektywniejsze wykorzystanie nawozów naturalnych i lepsze kierowanie zasobami ludzkimi. Wdrożenie tych zmian wymaga wprowadzenia poprawek w technologiach produkcji jak i w praktyce, aby unikać skażenia środowiska i jednocześnie zachować dochodowości gospodarstwa.

Działania w ramach projektu ukierunkowane były na gospodarstwa produkujące trzodę chlewną, uznawane za najbardziej zanieczyszczające środowisko naturalne. Województwo wielkopolskie nieprzypadkowo wybrano do realizacji projektu. W Wielkopolsce znajduje się ponad 25 procent pogłowia trzody chlewnej.

Celem ewolucyjnym projektu było wsparcie doradztwa rolnego i gospodarstw produkujących trzodę chlewną w metody, które są uznane jako zrównoważone ekologicznie, a jednocześnie uwzględniają obecne warunki rynkowe.

Celem bezpośrednim było zademonstrowanie metod produkcji zrównoważonych ekologicznie w trzech gospodarstwach pilotażowych i upowszechnienie uzyskanych wyników wśród rolników i doradców województwa wielkopolskiego.

Do współpracy w ramach projektu zaproszono trzech rolników gospodarujących na obszarze 15, 38 i 119 hektarów, produkujących trzodę w cyklu zamkniętym, utrzymujących od 40 do 100 sztuk loch. W wybranych gospodarstwach nie było jednakowego systemu utrzymywania zwierząt na podłożu. W jednym była płytka ściółka dla loch, prosiąt i warchlaków, a głęboka ściółka dla tuczników. W dwu pozostałych gospodarstwach lochy z prosiętami i część warchlaków była utrzymywana na podłodze szczelinowej, a reszta świń na płytkiej ściółce. Czynniki ten ma decydujący wpływ na rodzaj, ilość i sposób składowania nawozów naturalnych oraz ich zastosowanie w gospodarstwie.

Maksymalne wykorzystanie nawozów naturalnych i uzupełnienie ich nawozami sztucznymi zaplanowano na podstawie wykonanych w ramach projektu analiz składu chemicznego gleb.

W celu zbilansowania składników pokarmowych stosowanych w żywieniu trzody przeprowadzono również analizy chemiczne zbóż wyprodukowanych w poszczególnych gospodarstwach.

Na podstawie przeprowadzonych analiz zaplanowano i przeprowadzono w 2002 roku dwa doświadczenia poletkowe z nawożeniem azotem różnych odmian jęczmienia jarego. W ramach programu strona Polska otrzymała bezpłatnie dokładny siewnik do nawozów sztucznych, który będzie obecnie wykorzystywany przez Oddział Zamiejscowy WODR w Sielinku. Jesienią 2002 roku założono dwa doświadczenia z pszenicą ozimą, na polach gdzie przed orką zastosowano dwie dawki gnojowicy w pierwszym doświadczeniu i dwie dawki obornika w drugim. Wiosną 2003 roku na tych poletkach dodatkowo zastosowano różne dawki azotu.

Uzyskane efekty projektu. W trakcie wyjazdu studialnego do Danii biorący udział w projekcie rolnicy i doradcy zapoznali się z systemem doradztwa rolniczego w Danii i zrównoważonym ekologicznie rozwojem gospodarstw. Część teoretyczną programu zrealizowano w trakcie wizyt w Duńskich Służbach Doradztwa Rolniczego, w Centrum w Sejby i w oddziale lokalnym Aabenraa, oraz w Jyndeved Experimental Station, a praktyczną w 6 farmach produkujących świnie. Były to farmy stosunkowo nieduże jak na warunki duńskie, miały po 150–320 loch. Uczestnicy wyjazdu zwiedzili również farmy produkującej ekologicznie drób i rodzinne gospodarstwo mleczarskie ze stadem 135 krów HF.

Opinie uczestników wyjazdu były bardzo pozytywne. Duńscy specjaliści zebrali opinie na podstawie przeprowadzonej ankiety. Rolnicy i doradcy polscy stwierdzili przede wszystkim, że nasze, dobrze prowadzone gospodarstwa, bez trudu mogą konkurować z duńskimi w Unii Europejskiej, pod warunkiem, że będą miały dostęp do tak korzystnych warunków kredytowych i zapewniony zbyt tak jak gospodarstwa duńskie.

Częste wizyty specjalistów duńskich w wybranych gospodarstwach polskich i uzyskane informacje przyczyniły się do zmian w podejmowaniu decyzji przez doradców, a przede wszystkim przez rolników w zarządzaniu gospodarstwami. Dwóch rolników przerobiło pomieszczenia na nowe porodówki, jeden z rolników zmodernizował i powiększył płytę gnojową i wybudował nowe zbiorniki na gnojówkę i w ten sposób zlikwidował wycieki do wód gruntowych, co miało miejsce przed rozpoczęciem projektu. Inny rolnik zdecydował się na wybudowanie nowego, o odpowiedniej wielkości zbiornika na gnojownicę i gnojówkę. Inwestycje te uzyskały w ramach projektu wsparcie finansowe ze strony duńskiej. Rolnicy uczestniczący w projekcie mieli również możliwość zakupu sprzętu do stosowania nawozów naturalnych (rozrzutników obornika, beczkowozu z węzami rozlewowymi do gnojowicy, itp.) z przeszło 50% upustem, ale musiał to być sprzęt produkcji duńskiej. Niestety ich cena była mimo wszystko wyższa od cen podobnego sprzętu produkcji krajowej i żaden z rolników nie skorzystał z tej możliwości udziału w projekcie.

Na podstawie analiz zasobności gleb stwierdzono, że na większości pól jest wystarczająca ilość fosforu i rolnicy mogą nie stosować lub ograniczyć stosowanie nawozów fosforowych. Na jednym polu, nowo zakupionym, stwierdzono niskie pH i niedobór wapnia, co natychmiast zostało skorygowane przez zwapnowanie jesienią. Rolnicy uczestniczący w projekcie zrozumieli wagę corocznego uzupełniania ilości wapnia w glebie jako czynnika plonotwórczego.

W doświadczeniach poletkowym z nawożeniem jęczmienia jarego dawki azotu, zarekomendowane przez doradców duńskich, okazały się dla naszych odmian za wysokie i spowodowały wczesne wylęganie roślin. Wpłynęło to na małe zróżnicowanie w plonach poszczególnych odmian. Natomiast zastosowanie obornika i gnojowicy przed orką w doświadczeniach z pszenicą ozimą dało nieduży wzrost plonu. Nie stwierdzono natomiast wpływu na plon pogłównego

nawożenia azotem. Był to wynik występującej w 2003 roku suszy, która dotknęła zwłaszcza zachodnią Polskę.

Dobrym przykładem w ramach projektu były doświadczenia z żywieniem warchlaków i tuczników, gdzie porównywano pasze używane tradycyjnie przez rolników i pasze, których skład został opracowany przez specjalistów duńskich. W czterech przeprowadzonych doświadczeniach na przyrost 1 kilograma tuczniaka zużyto mniej paszy dzięki zastosowaniu paszy o składzie wg zaleceń Duńczyków.

Przeprowadzone doświadczenia oczywiście nie były doświadczeniami ścisłymi, tylko typowo demonstracyjnymi. Pozwalają jednak uświadomić rolnikom rolę różnych czynników wpływających na plonowanie roślin, czy przyrost wagi zwierząt hodowlanych.

Jednym z ważnych założeń projektu było zorganizowanie konferencji i seminariów. Dla zapoznania rolników i doradców z województwa wielkopolskiego z podobnym projektem przeprowadzonym na terenie Warmii i Mazur, ale dotyczącym produkcji bydła mlecznego, specjaliści duńscy przeprowadzili seminarium nt.: „Wdrażanie nowych, proekologicznych technologii w produkcji bydła mlecznego, w tym zagospodarowanie odchodów”.

Konferencję nt.: „Optymalizowanie wykorzystania składników pokarmowych w nawozach naturalnych w gospodarstwach trzodowych” poprowadzili specjaliści z DAAC i DIAS z Danii oraz z KCDRRiOW i IBMER. Uczestniczyli w niej rolnicy, doradcy i również uczniowie starszych klas Zespołu Szkół Rolniczych w Bojanowie, gdzie zorganizowano konferencję. Na konferencji przedstawiono następujące referaty:

- „Polskie prawodawstwo o składowaniu i stosowaniu nawozów naturalnych. Wprowadzenie dyrektywy UE w Polsce – limity stosowania azotu”.
- „Sposób żywienia i jego wpływ w ograniczaniu ilości składników mineralnych w nawozie od trzody chlewnej”.
- „Straty azotu (N) z odchodów w budynkach inwentarskich – ograniczanie strat”.
- „Straty składników nawozowych z gnojowicy, głębokiej ściółki i z obornika”.
- „Obliczanie obrotu składników mineralnych w gospodarstwie”.
- „Stosowanie zmianowania roślin i programów komputerowych takich jak „Agronom”.

Dyskusje po poszczególnych referatach były bardzo ciekawe, zwłaszcza że zabierali w nich głos uczniowie, przyszli rolnicy.

Z funduszy projektu sfinansowano (lub dofinansowano) druk następujących publikacji:

1. Podstawowe wymagania dobrostanu zwierząt w produkcji trzody chlewnej.
2. Kodeks zaleceń i praktyk dla utrzymania świń.

3. Optymalizacja wykorzystania składników pokarmowych w nawozach naturalnych w gospodarstwach trzodowych – materiały konferencji.
4. Sztuka przyrządzania kiszzonek.
5. 10 dobrych powodów (i kilka wskazówek) aby prowadzić rachunkowość w gospodarstwie rolnym.

Zakończony projekt można ocenić pozytywnie. Jego efekty potwierdziły, że gospodarstwa trzodowe w województwie wielkopolskim mogą rozwijać się w zgodzie ze zrównoważeniem ekologicznym. Jednak podstawowymi warunkami, jakich muszą przestrzegać rolnicy jest:

- właściwe przechowywanie i stosowanie nawozów naturalnych,
- regularne wykonywanie analiz gleb i nawożenie roślin zgodnie z ich zapotrzebowaniem pokarmowym,
- wykonywanie analiz pasz wyprodukowanych w gospodarstwie,
- w oparciu o analizy pasz ustalanie, przy pomocy doradców rolnych, dawek pasz dla zwierząt. Dawki paszowe ustalane przez doradców firm produkujących pasze gotowe mogą być, ze zrozumiałych względów, nie obiektywne.